

Toelichting vanuit de Bijbel

Numeri 22 en 23, Deuteronomium 6, 32, 33 en 34

Numeri 22: 1-21. Het intermezzo over Bileam is boeiend. Het gaat over een historische figuur gaat die hier op een bijzondere manier wordt ingekleurd. Hij wordt gelokaliseerd aan 'de Rivier'. Dat moet de Eufraat zijn. Hij is een profeet en expert in magie, vooral zwarte magie. In te huren voor een goed betaalde klus. In een vorm die duidelijk knipoogt naar de belofte in Gen 12: 1-3 aan Abram, heet het hier: 'Wie jij zegent, is gezegend, wie jij vervloekt, die is vervloekt'(22: 6). Maar de Heer grijpt in: dit volk is gezegend en wie het vervloekt, wordt zelf vervloekt. Die krijgt dus de kous op de kop. Hier vind je een mooie uitwerking van het gebod 'Je zult de naam de Heer, die van je God, niet ijdel gebruiken'. 'Niet ijdel' betekent in het Hebreeuws 'alleen maar goed' en zo wordt die godsnaam in het geheel niet meer gebruikt. Bileam weigert, wetend wat hem te wachten staat als hij tegen de Heer ingaat. Dat idee is een onderdeel van de hele context: de volken weten precies wie de Heer is. Die heeft zich laten kennen en laten gelden.

Numeri 22: 22-41 en Numeri 23: 1-10. Bileam besluit na enige aandrang toch mee te gaan. Hij neemt het risico, zij het dat hij geen kans zal krijgen Israël te vervloeken. Dat wordt nog eens extra in de verf gezet als een engel van de Heer zich als een tegenstander opstelt met een getrokken zwaard. De weg wordt afgesloten, maar Bileam ziet het niet. Hij is de blinde ziener. De ezelin ziet het zelfs, en hij niet. Jannes en Jamres, die in het verhaal in de Groeibijbel zijn opgevoerd, komen uit de joodse traditie, als zonen van Bileam. In 2 Timoteüs 3: 8 worden ze genoemd. Volgens de traditie werken ze Israël voortdurend tegen.

Nu blijkt dat de Heer de volken en hun goden naar zijn hand zet. De heidense ziener Bileam kan niet anders dan een zegen uitspreken (Numeri 24: 20). De Heer gebruikt dus de volkeren om zijn heilsweg te gaan. Zelfs de optie je tenminste van een zegen te onthouden, lukt dan niet. Hij kan alleen maar beamen wat de Heer in Genesis 12: 3 had gezegd: 'Gezegend wie jou zegenen. Die jou vervloeken: vervloekt!' Balak brengt nog in dat deze zegen hem een hoop geld heeft gekost: hij krijgt niet uitbetaald. Daarmee is meteen een *statement* afgegeven voor de profetie: de broodprofeten zeggen wat de koning wil horen, de ware profeet zegt wat de Heer te melden heeft, ook al kost hem dat veel.

Deuteronomium 6: 1-9. Religies hebben vaak een korte belijdenis, die de kern van het geloof samenvat. In Israël is dat het *Sjema*, wat 'hoor' betekent. Het is de tekst van Deuteronomium 6: 4-9. 'Hoor Israël, de Heer is God, de Heer is een. Je zult de Heer liefhebben met je hele hart, je hele ziel en je hele vermogen. Je zult het voor je kinderen herhalen...' Het is *de* centrale belijdenis. En weer gaat het over liefde. De Heer liefhebben: we zijn er inmiddels aan gewend in de kerk, maar godsdienstfenomenologisch gezien is het bijzonder. Goden zijn bazen en bazen heb je niet lief.

Je zou de hele Thora kunnen vergeten, als je het *Sjema* maar nooit vergeet. Wanneer je de tekst leest, merk je hoe centraal het op het moment van schrijven al is. Je moet het voor je kinderen blijven herhalen. Je staat ermee op en je gaat ermee naar bed. Je schrijft het op je deurpost, zodat je elke keer denkt: 'o ja, dat is waar', en zelfs op de poorten van je stad. Je draagt het op een voorhoofdsband op je ogen en op je arm. Dus waar je verstand zit en waar je hartslag klopt. De hele dag bonst het door je bestaan: de Heer is een God om lief te hebben, hij is partner, geen hemelse magistraat.

De tekst is waarschijnlijk pas opgeschreven in deze vorm toen dit onderdeel van Mozes' tweede preek al in de praktijk de kern van het geloof was geworden. De aanhef is belangrijk: 'Hoor!' Daar ben je sneller mee klaar dan gewenst. Het is een oproep die door Mozes zeven maal in Deuteronomium wordt gedaan. Het geloof is uit het gehoor, niet uit het zien. Je relatie met de Heer is er niet

dankzij alles wat je ziet. Het is omdat je gehoord hebt wat de Heer heeft gedaan aan Israël. Opvallend is dat bij de intocht de volken daar wél hebben gehoord wat de Heer aan zijn vijanden heeft gedaan en ze trekken er de terechte conclusie uit dat de Heer een God is met wie je moet rekenen. Terwijl de klacht van de profeten nu juist is dat Israël niet heeft gehoord naar de stem van de Heer.

De tekst van het *Sjema* wordt in *mezoezet* (deurstijlkokertjes) en in de *tefilien* (gebedriemen) verborgen. Elke jongen die *bar mitswa*, 'zoon der wet', is geworden mag die dragen, met name bij het ochtendgebed. Het is een soort liefdesverklaring aan de Heer, een antwoord op zijn liefdesverklaring aan jou. Bijzonder is dat het kokertje aan de deurstijl wordt bevestigd, op de plek waar in Egypte het bloed werd gesmeerd, tegen de binnendringende dood. In Kanaänitische gebouwen vind je daar nog wel eens een eerstelingenoffer ingemetseld. Bij de zwakke plek van een huis: de deur. Israëls huizen zijn niet gebaseerd op een kinderoffer, op bloed, maar op de wederzijdse liefde.

Deuteronomium 32: 48-52, 33:1-4 en 34: 1-7. Mozes' levenseinde is gekomen. Hij is 120 jaar geworden, een leeftijd die volgens het bizarre verhaal in Genesis 6: 1-4 de maximumleeftijd is. Die maximumleeftijd is ingegeven door het feit dat de mens zich misdraagt. Dan is 120 jaar al een heel lange tijd om geduld te hebben. Mozes zal zich aan zijn eigen voorschriften moeten houden. Maar op de grens van het kernland mag hij de Jordaan niet oversteken. Dat heeft hij te 'danken' aan een tekst in het boek Numeri 20:1vv. Mozes krijgt de opdracht tot een rots te *spreken* zo dat die water kan geven aan de dorstige Israëlieten, maar hij *slaat* op de rots, en die ongehoorzaamheid wordt hem zwaar aangerekend.

Vaak is gesuggereerd dat de Jordaan de grens is van het beloofde land. Dat behoeft op zijn minst enige aanvulling. Immers: twee stammen, Ruben en Gad, en de halve stam Manasse blijven aan de oostkant van de Jordaan. Zij zijn al thuis in het beloofde land. Als Mozes de top van de Psiga beklimt, is hij ongeveer op de grens van het stamgebied van de Rubenieten en de Gadieten. Belangrijker is dat hij de Jordaan niet mag oversteken. Die rivier stroomt immers tussen de wet en de profeten, tussen Thora (Genesis-Deuteronomium) en de Vroege Profeten (Jozua-Koningen). De wetgever moet zijn plaats weten en die kent hij.

Mozes heeft meer dan een *bird's eye view*. Hij ziet Kanaän met een *God's eye view*. Hij ziet het zoals God het ziet: vol belofte, als geschonken land. Honderden kilometers kijkt Mozes ver. Wat wil je ook als je over Gods schouders mag meekijken. Dan sterft Mozes. 'Op bevel van de Heer', staat er (Deuteronomium 34: 5). Letterlijk staat er: 'op de mond van de Heer', wat aanleiding geeft tot een mooie *midrasj* waarin Mozes in discussie gaat over het besluit dat hij nu al sterven moet: nog zonder staar en vol potentie. Uiteindelijk wint hij die woordenstrijd ('hij heeft maar één Egyptenaar gedood, de Heer daarentegen een heel leger in de Schelfzee...') en hij krijgt van de Heer een kus op zijn mond. Zo sterft hij op de mond van de Heer. Dood door een gemeente kus. Liefelijker kun je het niet voorstellen. Mozes graf wordt niet gevonden. Net zomin als dat van Elia, die op precies dezelfde plek ten hemel vaart (2 Koningen 2). Jozua neemt het stokje over. Maar hij kan toch niet tippen aan Mozes. Die heeft de Heer gekend 'van aangezicht tot aangezicht'. Een normaal mens zou het aangezicht van de Heer zien en sterven. Zo niet Mozes, de vriend van de Heer, trouw op leven en dood.